

NIEKOĽKO POZNÁMOK KU KULTÚRNO-VÝCHOVNEJ ČINNOSTI SLOVENSKÝCH MÚZEÍ V PRVEJ POLOVICI 70-TYCH ROKOV 20. STOROČIA

Daniela PRELOVSKÁ

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Filozofická fakulta
Katedra muzeológie
Hodžova 1
949 01 Nitra,
dprelovska@ukf.sk

PRELOVSKÁ, Daniela. *A few notes to the cultural and educational activities of Slovak museums in the first half of the 70s of the 20th century.* The feature deals with the basic aspects of cultural-educational activities of the Slovak National Museum during the first half of the Seventies. We structured it as remarks to these activities and we focused on exhibition activities, external activities and cooperation of museums and schools. In spite of political pressure, apolitical contents were stressed in cultural-educational activities.

Kľúčové slová: múzeum; kultúrno-výchovná činnosť; expozície; prednášky; besedy;

Keywords: museum; cultural-educational activities; exhibitions; lectures; debates;

Úvod

Proces socialistickej kultúrnej revolúcie znamenal predovšetkým novú ideologickú orientáciu československej a v rámci nej aj slovenskej kultúry. Od inteligencie sa žiadalo odovzdávať svoje schopnosti pre rozvoj socialistickej spoločnosti, od umeleckého frontu tvoriť v duchu nového ideologického programu. Kultúrne ustanovizne, zariadenia a organizácie sa stali nástrojom na výchovu a prevýchovu človeka v intenciách marxisticko-leninskej ideológie, vedeckého svetonázoru, proletárskeho internacionalizmu, socialistického vlastenectva, komunistickej etiky a programu Komunistickej strany Československa. Faktorom socialistickej orientácie našej kultúry bol aj vplyv sovietskej kultúry, ktorý sa stal programom stránickej a štátnej kultúrnej politiky.¹

¹ Kultúrno-výchovným a propagačným aktivitám slovenských múzeí v 70. rokoch 20. storočia sa venujem: PRELOVSKÁ, Daniela. Kultúrno-výchovná a propagačná činnosť slovenských múzeí v období rokov 1970-1975. Nitra: UKF, 2015, 278 s. Ku kultúrnej politike pozri aj: KUSÁK, Alexej.

Prvé roky socialistickej éry sprevádzalo zakladanie a budovanie mnohých kultúrnych ustanovizní, ktoré sa stali činiteľmi ideologického ovplyvňovania širokých mas obyvateľstva. Začali sa zakladať nové umelecké inštitúcie a telesá, osvetové, klubové zariadenia, knižnice, kiná a múzeá. Zriaďovali sa nové vydavateľstvá a budoval sa systém knižničného obchodu. Zakladaním nových organizácií a ich riadiacich článkov sa už v 50-tych rokoch 20. storočia sformoval organizačný systém riadenia kultúry, ktorý sa v ďalších desaťročiach dotváral a rozvíjal. Táto skutočnosť prispievala k prevýchove človeka v duchu nových ideí.

Do systému riadenia a organizácie kultúry zasiahol vývin v 60-tych rokoch 20. storočia. V konsolidačnom procese sa komunistická strana a socialistický štát snažili obnoviť leninský, triedny a socialistický charakter kultúry. Významnou organizačnou premenou v oblasti kultúry bol presun masovokomunikačných prostriedkov pod priame riadenie strany.

Začiatkom 70-tych rokov 20. storočia sa kultúrny front opätovne prihlásil k leninskému kultúrnemu odkazu. XIV. zjazd Komunistickej strany Československa postavil v ideologickej oblasti hlavný cieľ: výchovu socialisticke mysliaceho a konajúceho človeka. Socialistická orientácia našej kultúry sa navonok prejavovala predovšetkým v súvislosti s významnými politickými výročiami.

V období rokov 1970 – 1975 sa aj slovenské múzeá celou svojou činnosťou museli zapojiť do okázalých osláv 100. výročia narodenia V. I. Lenina, 50. výročia založenia Komunistickej strany Československa, 50. výročia vzniku Zväzu sovietskych socialistických republík, 55. výročia Veľkej októbrovej revolúcie, 25. výročia februára, 30. výročia Slovenského národného povstania a 30. výročia oslobodenia Československa. V kultúrno-výchovnej práci sa popri výročiach dostávali do popredia oslavy jubileí historických osobností a dejateľov. K ich významným výročiam sa uskutočňovali oslavy v mieste rodiska alebo pôsobiska, spravidla s kultúrnym programom. K takýmto výročiam patrili 75. výročie narodenia Petra Jilemnického, 100. výročie narodenia Ivana Kraska, 100. výročie smrti Janka Kráľa a Janka Matušku, 75. výročie narodenia Vladimíra Clementisa a Ladislava Novomeského a 150. výročie narodenia Pavla Dobšinského. Výročia a jubileá sa mali stať prostriedkom vlasteneckej a internacionálnej výchovy. V konečnom dôsledku sa prejavili aj na práci slovenských múzeí všeobecne a špecificky v kultúrno-výchovnej činnosti.

Jednou z dôležitých funkcií múzeí u nás, ale aj v zahraničí bola a je kultúrno-výchovná činnosť.² Od 50-tych rokov 20. storočia môžeme vo vývoji slovenské-

Kultura a politika v Československu 1945-1956. Praha: Torst, 1998, 663 s.

² O pohľade na činnosť múzeí v predchádzajúcom období pozri napríklad: PALÁRIK, Miroslav. Systém starostlivosti o múzeá a muzeálne predmety v medzivojnovom období. In BÚTOROVÁ, Eva – KOVÁČOVÁ, Erika (eds.). Veda v praxi - prax vo vede: zborník konferenčných príspevkov z vedeckej konferencie interných a externých doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, konanej pri príležitosti „Týždňa vedy a techniky na Slovensku“ v dňoch 12.-18. novembra 2007. Nitra: UKF, 2009, s. 215-229; PALÁRIK, Miroslav. Múzejníctvo v Slovenskom štáte. In WIEDERMANN, Egon (ed.). *Studia Historica Nitriensia* 14. Nitra: UKF, 2008, s. 295-311; PALÁRIK, Miroslav. Zväz slovenských múzeí v období slovenského štátu 1939-1945. Nitra: UKF, 2011. 198 s.; PALÁRIK, Miroslav – MIKULÁŠOVÁ, Alena. *Between Politics and Culture: The Impact of*

ho múzejníctva pozorovať dve vývojové tendencie. Obidve sú svojím spôsobom extrémne. Prvá sa prejavovala v skutočnosti, že múzeá sa mali stať iba osvetovými inštitúciami, podobne zariadenia typu domov osvetu a domov kultúry. Ich hlavnou úlohou malo byť osvetové, resp. kultúrno-výchovné pôsobenie, často ponímané čisto propagandisticky. Ostatná činnosť múzeí bola podceňovaná. Zriaďovatelia častokrát nedávali múzeám financie napr. na zbierkotvornú činnosť, neumožňovali robiť katalogizáciu. Na druhej strane múzeá plnili rozmanité úlohy v teréne, ktoré s muzeálnou činnosťou nemali nič spoločné. Celá činnosť múzeá bola vnímaná iba cez výstavy a iné kultúrno-výchovné podujatia, ktoré možno ani nemali nič spoločné s koncepciou a náplňou práce múzeá. Na druhej strane múzeá, ktoré neboli obsadené kvalifikovanými pracovníkmi, najmä riaditeľmi, mohli v kultúrno-výchovnej oblasti fungovať tým, že párkrát do roka pripravili panelovú výstavu k určitým opakujúcim sa výročiam, a tým splnili požiadavky štátu. Takéto výstavy a výstavky sa navyše ani nemenili, iba sa odložili a príležitostne inštalovali znova. Rovnako trvalé expozície prežívali roky napriek tomu, že už nemuseli byť aktuálne po stránke obsahovej a inštalačnej. Toto osvetové chápanie múzeí im skôr poškodilo a neposúvalo ich na vyššiu úroveň. Druhá tendencia v nazeraní na poslanie múzeí sa začala prejavovať ako priama reakcia na osvetárske chápanie múzeá. S premenou kádrového zloženia múzeí na kvalifikovaných pracovníkov sa začali ozývať hlasy, že múzeum je iba vedeckou inštitúciou. Bolo to prirodzené, zodpovední pracovníci si často chceli kompenzovať svoje nesplnené vedecké ambície v iných vedeckých inštitúciách. To malo za následok, že sa začala podceňovať kultúrno-výchovná činnosť múzeí. Vedecká práca však nie vždy mala niečo spoločné so spracovávaním zbierkového fondu. Mala skôr teoretický, akademický charakter. Samozrejme, tieto extrémne tendencie neboli správne. Z hľadiska vývoja dnes múzeum chápeme ako inštitucionalizovanú formu s vymedzenou územnou, špecifickou a obsahovou pôsobnosťou, ktorá má kultúrno-výchovný, vedeckovýskumný, ochranný a múzejno-zberateľský význam.

Kultúrno-výchovná činnosť, ktorá je predmetom záujmu 70-tych rokov 20. storočia by sa mala odlišovať od osvetovej činnosti ako takej. Pojem „osvetová činnosť“ nie je dostatočne výstižný pre to, čo sa v múzeách robí alebo má robiť. Osvetová činnosť sa zameriava na čo najširšie pôsobenie v civilizačnom a skultúrňovacom zmysle. Pojem kultúrno-výchovná činnosť obsahuje v sebe dva okruhy pôsobenia: kultúru a výchovu. Kultúrne pôsobenie múzeí sa realizuje

Ideology on Cultural Heritage Protection in Slovak State 1939 – 1945. Brukenthalia. 2015, roč. 5, č. 1, s. 794-801; PALÁRIK, Miroslav. Práca Zväzu slovenských múzeí na vytváraní múzejnej siete v rokoch 1940-1945. Múzeum. 2011, roč. 56, č. 4, s. 52-56; ELIAŠOVÁ, Silvia. Poštátnenie múzeí ako predpoklad rozvoja slovenského múzejníctva po roku 1945. In BÚTOROVÁ, Eva – KOVÁČOVÁ, Erika (eds.). Veda v praxi - prax vo vede: zborník konferenčných príspevkov z vedeckej konferencie interných a externých doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov, konanej pri príležitosti „Týždňa vedy a techniky na Slovensku“ v dňoch 12.-18. novembra 2007. Nitra: UKF, 2009, s. 189-194; ELIAŠOVÁ, Silvia. Premeny slovenského múzejníctva v rokoch 1945 – 1970. Nitra: UKF, 2011, 132 s.; ŠPĚT, Jiří. Formování a rozvoj socialistického muzejnictví v ČSR (1945-1985). Praha: Národní museum, 1988, 366 s.; HERČKO, Ivan. Dejiny múzejnej kultúry na Slovensku. Banská Bystrica: UMB – Ústav vedy a výskumu, 2009, 306 s.

predovšetkým v racionálnej, intelektuálnej sfére. Výchovné pôsobenie múzeí sa prejavuje v etickej a emocionálnej rovine. Kultúrno-výchovný vplyv múzeí sa teda prejavuje v dvoch procesoch: vzdelávacom a výchovnom. Obidva procesy sa podmieňujú a fungujú ako celok. O kultúrno-výchovný v jeho celistvosti ide pri múzeách hlavne preto, že sa realizuje prostredníctvom vnímania hmotných dokladov kultúrneho dedičstva na jednej strane a prostredníctvom slovných vysvetlení na strane druhej.

V prvej polovici 70-tych rokov 20. storočia mala väčšina slovenských múzeí minimálne podmienky na rozvoj kultúrno-výchovnej činnosti. Súviselo to s nedostatočným personálnym vybavením múzeí ako aj s ich priestorovým vybavením. Až na pár výnimiek nemali múzeá účelové budovy, v ktorých by mohli kultúrno-výchovnú prácu vykonávať. Z tohto dôvodu sa múzeá obmedzovali na expozície, resp. výstavnú činnosť a na externé pôsobenie mimo budovy múzea. Toto malo charakter prednášok, besied, exkurzií, vlastivedných vychádzok, spomienkových večerov, akademií a súťaží. Obidve činnosti boli spojené s kultúrno-výchovnou činnosťou, s tým rozdielom, že prvá sa uskutočňovala priamo v múzeu, druhá mimo múzea. Táto skutočnosť mala, samozrejme, dosah na to, ako verejnosť múzeum vnímala.

Poznámka k výstavnej činnosti v období rokov 1970 - 1975

Výstava označuje usporiadanie exponátov alebo výstavných predmetov v priestore, kde sú predkladané verejnosti. So svojimi vystavenými súčasťami môže byť chápaná ako priestor alebo ohraničené miesto. Môže byť zriadená vo vnútorných priestoroch múzea, vo vonkajších priestoroch ako aj na pôvodnom mieste (in situ). Do tohto ohraničeného priestoru vstupujú návštevníci alebo múzejní pracovníci a miesto sa tak stáva špecifickým priestorom spoločenských interakcií. Pri výstavách ide zvyčajne o krátkodobý program na niekoľko týždňov. Majú dynamický ráz a môžu dopĺňať expozíciu. Uplatňujú sa pri nich vlastné alebo zapožičané materiály. Výstavy umožňujú voľné vystavovanie bez vitrín a krátkodobé vystavovanie exponátov, ktoré sa dlhodobo nevystavujú. Môžu byť realizované vo vlastnej réžii múzea alebo ich realizuje podnik na to určený. Podobne ako expozície aj výstavy predstavujú špeciálny program založený na vizuálnej komunikácii prostredníctvom prehliadky, ktorá spája autentické svedectvá a doplnkové výklady do posolstva pre návštevníkov.

Po oslobodení Československa, v období, keď stranícke a štátne orgány začali formovať socialistické múzejníctvo, suplovali výstavy nedostatok expozícií. Podľa informácií, ktoré slovenské múzeá poskytli Zväzu slovenských múzeí, inštalovali koncom 50-tych rokov 20. storočia deväťdesiatosem výstav. Mnohé z výstav, ktoré boli v realizované v 60-tych rokoch 20. storočia, boli buď prevzaté a inštalované v múzeu, alebo naopak, vlastné a inštalované mimo budovy múzea. Často išlo o výstavy putovné, z ktorých časť bola prezentovaná na školách. Iba malá časť výstav našla svoje umiestnenie priamo v priestoroch múzeí. Tieto výstavy sú označované ako vlastné.³ Z hľadiska obsahového a technického zamerania mohlo

³ MARCINKOVÁ, Anna. Kultúrno-výchovná činnosť slovenských múzeí. In *Múzeum*, 1970, roč.

ísť o výstavy veľkého formátu založeného na trojrozmernom materiáli, alebo o malé, plošné výstavky. Časť z nich mohla byť umiestnená mimo múzea. Tie, ktoré boli sprístupnené v múzeu, mohli byť umiestnené na nevhodnom mieste, napr. na konci expozície na troch paneloch alebo v dvoch vitrínach.⁴ Pokiaľ boli samostatné, mali spravidla širší záber pri vyjadrení prezentovanej témy. Bolo pri nich možné využiť originálne zbierkové predmety, ktoré predstavovali a predstavujú vizuálne pôsobenie typické práve pre kultúrno-výchovnú činnosť. V muzeálnej praxi sa vyskytujú najmä výstavy tematické a príležitostné. Sú dynamic-kou zložkou kultúrno-výchovného pôsobenia múzeí. Spravidla bývajú zamerané na školskú mládež s cieľom vypestovať v nej správny pohľad na určité udalosti. Tento pohľad, samozrejme, podliehal dobovej ideológii. V predmetnom období to bola výchova nového socialistického človeka. Tematické a príležitostné výstavy mohli byť zamerané na významné výročia a osobnosti. Jednalo sa spravidla o celoštátne oslavy Februára 1948, Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, Slovenského národného povstania, oslobodenia Československa a vzniku Zväzu sovietskych socialistických republík. Práve výstavy takéhoto typu poznačili výstavnú činnosť slovenských múzeí v období rokov 1970 - 1975.

Výročné správy slovenských múzeí jasne ukazujú, že ich výstavná činnosť mala v kultúrno-výchovnej činnosti nezastupiteľné miesto. Vyššie uvedené grafy ukazujú, že napriek materiálnym, finančným a výstavníckym problémom dokázali múzea realizovať 63% výstav vo vlastnej réžii. Prevzaté výstavy ukazujú tiež pomerne vysoké percento podielu na celkovej výstavnej činnosti. Boli nad rámec vlastnej výstavnej činnosti. Spravidla boli takto realizované výstavy k politickým výročiam a o významných osobnostiach, prípadne výstavy, ktoré presahovali rámec zbernej oblasti a mohli mať aj charakter celoslovenský.

Vzhľadom na skutočnosť, že kultúrno-výchovná činnosť múzeí bola v prvej polovici sedemdesiatych rokov ovplyvňovaná politickými výročiami a výročiami významných osobností, sledovali sme podiel politických a odborne motivovaných výstav. Situácia v slovenskom múzejníctve jasne ukazuje, že prevládali odborné výstavy. Politické výstavy sa objavujú v každom roku, pričom najvyšší podiel majú v roku 1971 a najnižší podiel v roku 1973. Rok 1971 bol rokom mimoriadne aktuálneho 50. výročia vzniku KSC. Rok 1972 bol rokom 55. výročia VOSR a 50. výročia vzniku ZSSR. Rok 1974 bol rokom, keď si spoločnosť pripomínala 30. výročie SNP a v roku 1975 to bolo 30. výročie oslobodenia Československa sovietskou armádou.

Poznámka ku kultúrno-výchovnej činnosti mimo výstav

Túto formu kultúrno-výchovnej činnosti robili múzejní pracovníci väčšinou mimo budovy múzeí. Bola označovaná ako externá činnosť, pretože pracovníci múzeí pôsobili ako lektori Socialistickej akadémie, Komunistickej strany Slovenska, Večernej univerzity marxizmu-leninizmu, Socialistického zväzu mládeže, Revolučného odborového hnutia a iných inštitúcií a organizácií. Príčinou

15, č. 3, s. 151.

⁴ MARCINKOVÁ, ref. 3.

boli spravidla nedostatočné alebo nevyhovujúce podmienky vo vlastných zariadeniach. Okrem špeciálnych odborných prednášok pre verejnosť a školy prednášali múzejníci na rôznych podujatiach, akadémiách, spoločenských večeroch, oslavách štátnopolitických výročí, verejných straníckych schôdzach. Dôležité bolo, aby aj táto činnosť bola v očiach verejnosti chápaná ako práca múzejníkov, t. j. aby bola spájaná s múzeom. Bolo potrebné, aby verejnosť pochopila, že ide o prenášanie poznatkov získaných vedeckým výskumom v múzeách.

Okrem prednášok sa pracovníci múzeí podieľali aj na besedách. Tieto mohli byť spojené s premietaním filmov, diapozitívov, fotografií a dokumentov. Mohli byť zamerané na odborné témy alebo politické akcie.⁵ Besedy boli významnou zložkou kultúrno-výchovnej práce múzeí so žiakmi a študentmi.

Osobitné miesto v tejto skupine kultúrno-výchovnej práce mali semináre. Pripravovali sa najčastejšie k aktuálnym témam na základe spoločenského dopytu. Osvedčila sa forma spolupráce s Okresnými pedagogickými strediskami, resp. predmetovými komisiami v rámci ďalšieho vzdelávania učiteľov. Takéto spoločne organizované semináre boli spravidla zamerané tematicky. Odborný pracovník múzea predniesol hlavný referát, v ktorom poukázal na možnosti využitia zbierok a expozícií na zvýšenie vzdelanostnej a kultúrnej kompetencie žiakov a študentov. Učitelia mohli reagovať výmenou skúseností s využitím múzea ako doplňujúceho faktoru vyučovania.⁶ V rámci starostlivosti o písanie kroník robili pracovníci múzeí aj semináre pre kronikárov.

Vyhľadávanou formou výchovno-vzdelávacej činnosti boli vlastivedné vychádzky a exkurzie. Mohli mať prírodovedný alebo historický charakter. Z hľadiska posilnenia výchovy mládeže k socialistickému vlastenectvu a proletárskemu internacionalizmu boli preferované vlastivedné vychádzky a exkurzie po pamätných miestach revolučného robotníckeho hnutia, oslobodzovacích bojov, Slovenského národného povstania. Trasy exkurzií a vychádzok navrhovali pracovníci múzea. Zvláštny význam mali prehliadky miest alebo partnerských múzeí na Slovensku.⁷ O tieto podujatia býval veľký záujem. Pomáhali múzeám v propagovaní a pochopení ich činnosti.

Niektoré múzeá na Slovensku ako napr. Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici alebo Technické múzeum v Košiciach mali možnosť pracovať v kultúrno-výchovnej činnosti s filmom. Filmové podujatia bývali spojené s diskusiou alebo s besedou. Filmové podujatia mohli byť zamerané na profil múzea, mohli propagovať štátnopolitické výročia, archeologické výskumy, kultúrne pamiatky v mestách alebo mohlo ísť o hraný film. Najčastejšie boli doplnkom k expozíciám. Obľúbené však boli aj pravidelné nedeľné premietania filmov.

Výročné správy slovenských múzeí ukázali, že aj mimo expozícií a výstav mali slovenské múzeá bohatú kultúrno-výchovnú činnosť. Táto mala rôzne formy: prednášky, besedy, slávnostné večery, akadémie, súťaže a exkurzie. Prednášky boli najfrekvencovanejšou formou kultúrno-výchovnej činnosti. Spravidla sa

⁵ HALAJ, Dušan. Práca múzejníka – najmä lektora – pri výchovnom využití novších a najnovších dejín. In *Múzeum*, 1974, roč.19, č. 1, s. 23.

⁶ HALAJ, ref. 5, s. 24.

⁷ HALAJ, ref. 5, s. 24.

uskutočňovali mimo priestorov múzeí a v spolupráci s inými inštitúciami. Vyššie uvedené grafy ukazujú, že z hľadiska politických výročí, ktoré podmieňovali kultúrno-výchovnú činnosť slovenských múzeí, sa do prednáškovej činnosti premietli malým percentom a prevažovali prednášky odborného charakteru.

Poznámka k spolupráci múzeí so školami

Na úseku kultúrno-výchovnej činnosti mali a majú múzeá závažnú úlohu – spoluprácu so školami všetkých stupňov. Prax potvrdzovala a potvrdzuje, že hlavné jadro škôl, ktoré prichádzajú do múzeí, tvoria žiaci prvého cyklu, t. j. Základných deväťročných škôl. V predmetnom období prichádzali do múzeí štyrikrát viac žiaci I. cyklu ako študenti II. cyklu. Stredné školy nevyužívali a nevyužívajú múzeum v dostatočnej miere napriek skutočnosti, že študenti týchto škôl majú určité základy vedomostí, a preto lepšie predpoklady na to, aby z muzeálnej expozície/výstavy vyťažili pre seba viac ako žiaci škôl nižšieho stupňa. Podmienkou dobrej spolupráce múzea a školy na všetkých stupňoch je zoznámenie sa so základnou problematikou pôsobenia a možnosťami strany druhej. Učiteľ by mal dobre poznať expozíciu, oboznámiť sa s depozitármi a ďalšími službami, ktoré múzeá poskytujú. Mal by aspoň informatívne poznať vnútornú prácu múzea, oboznámiť sa s dokumentáciou tak, aby videl, že prezentácia zbierok je iba súčasťou rozsiahlej muzeálnej práce.⁸ Týmto spôsobom učitelia získavajú nielen odborné poznatky, ale môžu lepšie prebudiť v žiakoch záujem o múzeum ako kultúrnu inštitúciu.

Začiatkom 70-tych rokov 20. storočia nebola venovaná dostatočná pozornosť budúcim učiteľom ani učiteľom z praxe v zmysle poznania didaktických a výchovných možností expozície/výstavy a iných kultúrnych podujatí, ktoré múzeá pripravovali. Na strane druhej ani múzejníci často nepoznali problémy škôl, učebné osnovy, výchovné ciele, potreby a možnosti škôl.⁹ Z tohto dôvodu múzeá spolupracovali s Okresnými pedagogickými strediskami alebo organizovali aktivity učiteľov v priestoroch múzea alebo mimo neho. Výsledkom takejto činnosti bolo, že sa učitelia naučili cielene využívať expozície/výstavy pri vyučovaní, čím sa odstraňovala určitá živelnosť v návštevnosti múzeí.

Kultúrno-výchovné pôsobenie múzeí na školskú mládež mohlo prebiehať v dvoch rovinách. V prvom prípade išlo o klasickú prehliadku expozícií/výstav, pri ktorých bolo realizované lektorské slovo. Výklad mal vhodne a zaujímavo dopĺňať preberané učivo v škole. V tomto prípade preberal úlohu učiteľa lektor, na kompetencie ktorého bol kladený veľký dôraz. Pre výchovno-vzdelávacích pracovníkov malo byť samozrejmosťou poznať obsah tých spoločenskovedných a prírodovedných predmetov, s ktorými pri modifikovanom výklade prichádzali do styku. Výklad mal byť názorný, veku primeraný, logický, porovnávaci a problémový. To malo žiakom umožniť rekonštrukciu materiálnej a duchovnej kultúry toho-ktorého civilizačného stupňa vo vývoji spoločnosti. Druhú rovinu spolupráce múzeí so školou tvorilo priame vyučovanie v múzeu. Jednalo sa

⁸ TÓTHOVÁ, Terézia. Spolupráca osvetového oddelenia Prírodovedného ústavu Slovenského národného múzea v Bratislave so školami. In *Múzeum*, 1972, roč. 17, s. 15.

⁹ TÓTHOVÁ, ref. 8.

o náročnú odbornú a pedagogickú činnosť. Táto si však vyžadovala samostatne, moderne vybavenú učebňu. S touto požiadavkou sa však väčšina múzeí nedokázala, vzhľadom na materiálne a priestorové podmienky, stotožniť. Pokiaľ k takýmto vyučovacím hodinám prichádzalo, mali byť v kompetencii učiteľa. To si, samozrejme, vyžadovalo pedagogickú erudovanosť a dobrú znalosť muzeálneho materiálu, s ktorým mal učiteľ pracovať. V horšom prípade sa za vyučovaciu hodinu považovalo postávanie pred panelmi a vitrínami, pri ktorých si žiaci robili poznámky z preberaného učiva. Ak malo ísť o skutočné vyučovanie, táto forma sa javila ako neefektívna. Jedným z faktorov, ktorý vyučovanie v múzeu ovplyvňovalo bola skutočnosť prehusťovania vyučovacích hodín v školách. To malo za následok, že učiteľom často nezostával čas na túto aktivitu.¹⁰

Okrem expozícií/výstav spolupracovali múzeá so školami aj v iných kultúrnych programoch. Pre žiakov pripravovali prednášky, besedy, vlastivedné vychádzky a exkurzie a spoločenskovedné a prírodovedné súťaže.

Pri organizovaní mimoškolskej činnosti mládeže zohrávali významnú úlohu vlastivedné krúžky, ktoré pôsobili pri múzeách. Ich členmi boli spravidla žiaci základných a študenti stredných škôl. Obsahovou náplňou krúžkov mohla byť zberateľská činnosť alebo prehlbovanie vedomostí prostredníctvom názorného materiálu, ktorý malo múzeum k dispozícii.¹¹

Záver

Prvá polovica 70-tych rokov 20. storočia bola v znamení normalizačných procesov v socialistickej spoločnosti. Vedenie spoločnosti sa snažilo vyrovnať s udalosťami v rokoch 1968 – 1969. Preto sa snažilo spoločnosť prevychovať k opätovnému vyznávaniu hodnôt socializmu. Prostriedkom mala byť prevýchova človeka, spoločnosti. Táto snaha sa dotkla všetkých oblastí politického, spoločenského a kultúrneho života. „Nové politikum“ sa malo preniesť aj do práce múzeí. Nebolo to po prvý raz, čo sa vedenie spoločnosti snažilo využiť túto skutočnosť na propagandistické využitie tejto inštitúcie. Zhodou okolností bolo toto obdobie poznamenané významnými výročiami, ktoré mali byť celoštátne oslavované. Múzeá so zbierkovými fondmi mali čo k týmto výročiam povedať. Mohli ich prostredníctvom osloviť spoločnosť. Dialo sa tak v rámci kultúrno-výchovnej činnosti múzeí. Dalo by sa predpokladať, že výstupy z tejto činnosti budú plne politizované. Jediným prameňom, ktorý dáva na tento predpoklad sú publikované pramene vo forme Výročných správ slovenských múzeí. Tieto jasne ukazujú, že múzeá, samozrejme, prezentovali príslušné výročia, ale v únosnej miere, dalo by sa tvrdiť, že v poddimenzovanej, vzhľadom na požiadavky štátu. V predmetnom období politicky motivovaná kultúrno-výchovná činnosť predstavovala 37%¹² z celkovej produkcie múzeí v tejto oblasti.

¹⁰ TÓTHOVÁ, ref. 8, s. 16.

¹¹ HALAJ, ref. 7, s. 24.

¹² Výročné správy o činnosti slovenských múzeí za roky 1970 – 1975. Časť kultúrno-výchovná činnosť. Bratislava: Muzeologický kabinet Slovenského národného múzea, 1976.

Podiel výstav na kultúrno-výchovnej činnosti:

odborné - 1089

politické - 485

celkom - 1572¹³

Podiel jednotlivých kultúrnych podujatí na celkovej kultúrno-výchovnej činnosti slovenských múzeí mimo expozícií a výstav

celkom - 10224

prednášky - 4221

besedy - 2686

film - 2097

kultúrne programy - 547

vlastivedné vychádzky - 387¹⁴

Kultúrno-výchovná činnosť slovenských múzeí bola v prvej polovici 70-tych rokov 20. storočia veľmi bohatá a rozmanitá. Múzeá neprezentovali iba svoju zbierkotvornú a vedeckú činnosť, ale snažili sa prezentovať aj múzeum ako kultúrnu inštitúciu. Je to pozoruhodné aj z dôvodu ich nedostatočného materiálneho a personálneho vybavenia. Prakticky každé múzeum bolo v stave rekonštrukcie, permanentných opráv, nedostatku priestorov, prípadne sídlilo v spoluvlastníctve s inými organizáciami. Pracovníci múzeí aj napriek odbornému zaťaženiu dokázali zvládať rozsiahlu externú kultúrno-výchovnú prácu. Pre budúcnosť bude zaujímavé zhodnotiť druhú polovicu 70-tych rokov 20. storočia a následne zhodnotiť celé obdobie.

Počet slov: 3853

Počet znakov vrátane medzier: 28626

¹³ Výročné správy ..., ref. 12.

¹⁴ Výročné správy ..., ref. 12.